

HÖGSKOLAN
Dalarna

Socialarbetarprogrammet

Examensarbete, 15 hp

ht 2010

Kurs: Sociologi III

**Skolkuratorers upplevelser och erfarenheter av psykisk ohälsa hos dagens
ungdomar: i ett föränderligt samhälle**

Therese Marklund
Linda Eriksson

Handledare: Ingrid Grosse
Examinator: Lars-Erik Alkvist

FÖRORD

Den här C-uppsatsen har vi tillsammans format genom en fortlöpande men lärarik process. Materialet till uppsatsen har bearbetats gemensamt under uppsatsperioden. Under tiden som vi arbetat hårt med detta har vi båda upplevt ett ökat intresse för kuratorers roll och arbete i skolan.

Vi vill därför passa på att tacka alla respondenter som ställt upp på våra intervjuer och som även gett oss mycket intressanta svar samt inspirerat oss. Vi vill även tacka vår handledare Ingrid Grosse som bistått oss med en bra handledning.

SAMMANFATTNING

Syftet med uppsatsen är att analysera vilka faktorer skolkuratorerna anser påverka ungdomars psykiska ohälsa. Vår ambition är att visa på faktorer som kan tänkas ha påverkande betydelse för ungdomars psykiska ohälsa utifrån deras förändrande livsvillkor och möjligheter. Vi anser att deras position i skolan och den dagliga kontakt som de har med elever utgör en viktig del i att få ökad kunskap om problematiken ifråga. Följande frågeställningar kommer behandlas i uppsatsen.

- Vilka är de centrala samhällsfaktorer som påverkar ungdomars psykiska ohälsa?
- Vilka effekter har dessa på ungdomars livsvillkor och deras möjligheter att bli vuxna?

Datainsamlingen har skett genom kvalitativa, strukturerade djupintervjuer med sex stycken skolkuratorer på fem gymnasieskolor i en större och en mindre stad i mellan Sverige. Alla kuratorer är kvinnor och är i åldrarna mellan tjugosju till sextiofem år. De teorier som ligger till grund för studien är Anthony Giddens modernitets teori samt teorier om samband mellan risk-, frisk och skyddsfaktorer.

De slutsatser som kan dras utifrån denna uppsatsstudie är att respondenterna upplever att det finns centrala faktorer som påverkar den psykiska ohälsan hos ungdomar. Faktorer som bland annat hemförhållande, föräldrars psykiska mående och ekonomiska förhållanden samt de ungas bristande kontakt med vuxenvärlden. Resultatet visar även att samhällsförändringar är en påverkande faktor på ungas psykiska hälsa. Det handlar främst om att vi idag har ett ökat informationsflöde där media och internet, enligt våra respondenter är en viktig faktor till att unga mår allt sämre idag. Vi har även kunnat se utifrån vårt resultat att dagens moderna samhälle bidragit till att det har skett en utveckling från ett traditionellt kollektivt samhälle till ett mer individualiserat och differentierat samhälle där den enskilda individen står allt mer i fokus. Den tidigare forskning vi hänvisar till visar på likheter med det resultat vi fått fram.

Nyckelord: psykisk ohälsa, skolkuratorer, samhällsförändringar

Disposition

I de kommande kapitlen kommer vi ta upp följande:

Bakgrund: I detta avsnitt kommer vi ge en presentation av skolkuratorns roll och arbete i skolan.

Teoretisk referensram: I detta avsnitt ger vi en presentation av de teorier vi har valt att använda oss av i vår uppsats, Anthony Giddens modernitetsteori samt teorin om risk, - frisk och skyddsfaktorer. Vi här även i detta avsnitt en gedigen tidigare forskning om ungas livsvillkor och välfärd samt om psykisk ohälsa och dess konsekvenser. Dessa teorier är relevanta inom vårt ämnesområde då de belyser olika hur samhället har förändrats och hur det påverkar människan.

Metod: I detta avsnitt presenteras den metod vi har valt att använda oss av i vår uppsats för att komma fram till bästa resultat. Vi presenterar även vårt urval samt hur vi har bearbetat vårt material.

Resultat och analys: I detta avsnitt presenteras det resultatet och centrala delar utifrån våra intervjuer som vi har genomfört. Vi har valt att dela upp resultatet i olika teman som kom fram av intervjuerna. I analysen kommer vi att tillämpa de teorier och tidigare forskning på vårt resultat.

Diskussion: I detta avsnitt för vi en diskussion kring de resultat vi fått fram i uppsatsen samt visa vad vi vill se för fortsatt forskning inom detta område.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	
INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	1
DEFINITION AV BEGREPP	2
PSYKOSOCIAL OCH PSYKISK OHÄLSA	2
SAMHÄLLSFÖRÄNDRINGAR	2
BAKGRUND	3
SKOLKURATORN	3
SKOLKURATORN OCH ELEVVÅRDSHÄLSAN	3
TIDIGARE FORSKNING	5
UNGDOMARS SITUATION I SVERIGE: ARBETSMARKNAD, UTBILDNING OCH VÄLFÄRDSBEROENDE	5
SAMHÄLLSFÖRÄNDRINGAR OCH UNGDOMAR I GRÅZONEN UNDER 1990-TALET	5
PSYKISK OHÄLSA HOS UNGA	7
RISK- FRISK- OCH SKYDDSAKTÖRER	7
FOLKHÄLSORAPPORT 2009	8
UNGDOMAR, STRESS OCH PSYKISK OHÄLSA (2006:77)	10
BRIS RAPPORT 2009- BARN ÄR OSLAGBARA	11
TEORETISK REFERENS RAM	13
ANTHONY GIDDENS MODERNITETSTEORI	13
MODERNITETENS DYNAMIK OCH EXPERTSYSTEM	13
MODERNITETENS DYNAMIK OCH REFLEXIVITET	14
METOD	15
METODVAL	15
URVAL	16
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	17
VALIDITET OCH RELIABILITET	17
MATERIAL OCH INTERVJUGENOMFÖRANDE	18
RESULTAT OCH ANALYS	20
RESULTAT OCH ANALYS AV INTERVJUER	20
TEMA 1: SKOLKURATORERNAS ERFARENHETER AV PSYKISK OHÄLSA OCH DERAS UPPLEVELSE AV ORSAKEN BAKOM	21
TEMA 2: HUR SER SKOLKURATORERNA PÅ UNGDOMARS PSYKISKA OHÄLSA I RELATION TILL SAMHÄLLETS FÖRÄNDRINGAR..	24
TEMA 3: UNGDOMARS MÖJLIGHETER ATT BLI VUXEN	29
DISKUSSION	32
RESULTATDISKUSSION	32
FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	33
REFERENSLISTA	
BILAGA 1: INTERVJUGUIDE	
BILAGA 2: INFORMATIONSBREV TILL RESPONDENTER	

Inledning

En artikel ur svenska dagbladet *Valfrihet kan bidra till psykisk ohälsa hos unga*¹ rapporterar Sven Bremberg, regeringens utredare och docent vid Statens folkhälsoinstitut om att det under de senaste två decennierna skett en fördubbling eller mer där till vad gäller den psykiska ohälsan hos gruppen unga. En av de centrala förklaringarna till denna ökning, menar *statliga utredningen ungdomar, stress och psykisk ohälsa*, handlar om att unga inte klarar av att hantera de valmöjligheter som finns idag. Det talas om en samhällstrend bland befolkningen men som framför allt är mer synlig bland unga. De ökade valmöjligheterna talar främst för ungas övergång till vuxenlivet och den öppenhet det innebär. Den öppenhet som samhället erbjuder när det gäller frågor om hur man ska leva, vad man ska studera till eller var man vill arbeta är en av orsakerna till att många unga känner sig stressade. Utredaren Sven Bremberg har utifrån sin undersökning med 700 svenskar i åldern 13-24 år även fått fram resultat som visar på att det idag är svårare för unga att ta sig in på arbetsmarknaden. Även det verkar vara en bidragande orsak till den ökade psykiska ohälsan. Här menar även Bremberg att de ökade valmöjligheterna även hänger samman med att vi idag lever i ett samhälle som blivit allt mer individualiserat, och där de traditionella rollerna luckrats upp. Något som var mer kännetecknade det förmoderna samhället. Det som framkommer utifrån artikeln pekar på ett, för oss, centralt tema som vi har haft till avsikt att belysa närmare. Men där vår uppsatsstudie enbart fokuserar på denna förändring och vad den innebär för ungdomar, ur ett kuratorsperspektiv.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att analysera hur skolkuratorer ser på relationerna mellan ungdomars psykiska ohälsa och samhällsförändringar. Vår ambition är att visa på faktorer som kan tänkas ha påverkande betydelse för ungdomars psykiska ohälsa utifrån deras förändrande livsvillkor och möjligheter.

Frågeställningar

- Vilka är de centrala samhällsfaktorer som påverkar ungdomars psykiska ohälsa?
- Vilka effekter har dessa på ungdomars livsvillkor och deras möjligheter att bli vuxna?

---

¹ http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/existentiellt/valfrihet-kan-bidra-till-psykisk-ohalsa-hos-unga_349976.svd

Definition av begrepp

I detta avsnitt presenteras och förklaras de centrala begreppen för denna studie. Vi har valt att utgå ifrån författarnas definitioner av begreppen under hela uppsatsens gång. Vi har valt att presentera dagens ungdomskultur för att de ger en beskrivning av ungdomsgruppens förändrade livsvillkor.

Psykosocial ohälsa och psykisk ohälsa

Psykosocial ohälsa definieras som de besvär och symptom hos en individ som är av psykiska, kroppsliga (somatiska) eller psykosomatisk karaktär. Faktorer som uppväxtförhållanden, sociala och ekonomiska villkor under uppväxten har inverkan på individens hälsa².

Yvonne Forsell och Christina Dalman ger i sin rapport *Psykisk ohälsa hos unga* en definition av begreppet psykisk ohälsa. Psykisk ohälsa definieras från lättare psykologiska besvär som sömnsvårigheter och nedstämdhet till ett mer utvecklad psykisk sjukdom³.

Samhällsförändringar

Anthony Giddens talar om det senmoderna- eller högmoderna samhället med vilket vi avser att få en förståelse för vad som kan påverka ungdomars psykiska ohälsa och vilka utmaningar dagens ungdomar står inför. Vi ser att vi utifrån hans resonemang kan få en fördjupad förståelse för hur det senmoderna samhällets förändringar påverkar dagens ungdomskultur och dess konsekvenser för den enskilda ungdomen. Giddens menar att moderniteten är en slags *riskkultur*. Med det menar han *inte* att riskerna i samhället ökat utan snarare att innehållet har förändrats, vilket innebär att det idag finns ett ökat kunskap- och informationsflöde som tidigare generationer inte behövde konfronteras med. Det är en del av det som kännetecknar det moderna samhället⁴.

Bakgrund

---

² Rönneby kommun hemsida.

³ Forsell, Yvonne & Dalman, Christina (2004): *Psykisk ohälsa hos unga*. Stockholm: Edita Ljunglöfs. Sida 3

⁴ Giddens, Anthony (1999): *Modernitet och självvidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos AB. Sida 12

Skolkurator

Yvonne D-Wester skriver i boken *Socionomen i skolan*⁵ om skolkuratorns roll och arbete som ett mångfacetterande och varierande arbete. Hennes arbete kan variera utifrån vilka förväntningar och förutsättningar som det finns från skolan. Skolkuratoren är skolans socialarbetare och står för den sociala kompetensen i skolan. Skolkuratoren har både en utredande och behandlande funktion. Hennes uppdrag sträcker sig från det direkta arbetet på individnivå med att fånga upp och stödja enskilda elever genom enskilda samtal samt att hon har flerpartssamtal med elever, föräldrar, lärare och andra nätverk. Skolkuratoren arbetar också med uppdrag på organisationsnivå. Hon ska ha god kontakt och kännedom med lokalsamhällets socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri, poliser och andra organisationer som har barn och unga som sin målgrupp. Det indirekta, förebyggande arbetet på samhällsnivå är också en del av skolkuratorns uppdrag. I detta ingår att främja för en god skolmiljö för barn och ungas hälsa och utveckling. Det kan mer konkret vara samtal kring alkohol och narkotika, sex och samlevnad med mera⁶.

Elevers psykiska ohälsa kan visa sig i form av oro, ängslan, nedstämdhet och koncentrationssvårigheter. Vissa orsaker till psykisk ohälsa hos barn och unga är skolrelaterade. Det gäller för både elever som har svårt att nå kunskapsmålen, men också för högpresterande elever som plötsligt, förlorar fotfäste och inte orkar hänga med i betygshetsen. Elever som ställer höga krav på sig själva och som blir blockerade av överkrav och prestationsångest. Otrygg skolmiljö, med bråkiga och stökiga lektioner eller med psykiskt hårt klassrumsklimat är andra faktorer till ohälsa⁷.

Skolkuratoren och elevvårdshälsan

Utdrag från *Skollagen 1985:110*, Kap 14 *Skolhälsovården*

2 § ”Skolhälsovården har till ändamål att följa elevernas utveckling, bevara och förbättra deras själsliga och kroppsliga hälsa och verka för sunda levnadsvanor hos dem. Skolhälsovården skall främst vara förebyggande. Den skall omfatta hälsokontroller och enkla sjukvårdsinsatser(...). För skolhälsovården skall finnas skolläkare och skolsköterska.”

---

⁵ D-Wester, Yvonne (2005): *Socionomen i skolan*. Stockholm: Gothia.

⁶ Ibid. Sida 9-11

⁷ Ibid. Sida 29-3

Skolkuratoren är ofta ensam i sin profession på en skola bland de lärande pedagogerna. Dock ingår skolkuratoren i ett elevvårdsteam tillsammans med andra professioner som skolpsykolog, specialpedagog, skolsjuksköterska och studie- och yrkesvägledare. Tillsammans ska de arbeta för skolgemenskapens välmående och tillsammans söka lösningar till enskilda elever som har svårigheter för deras inläring eller hälsa. De arbetar för att elever i sin helhet ska få en god skolmiljö⁸.

---

⁸ D-Wester, Y. (2005): Sida 24-26

Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning om ungdomars möjligheter och livsvillkor i samhället, där bland annat arbetsmarknaden har en betydande roll, psykisk ohälsa hos ungdomar, risk-, frisk- och skyddsfaktorer samt de faktorer som varit centrala för den psykiska ohälsans uppkomst. Vi avser att endast presentera forskning från Sverige då vi har till avsikt att belysa ungdomar psykisk ohälsa i svenska förhållanden. Vi har valt att presentera den tidigare forskningen var för sig med titeln som överskrift för att det ska vara lättare att överblicka. Kapitlet ger er läsare förståelse för hur ungdomars livsvillkor har förändrats.

Ungdomars situation i Sverige: arbetsmarknad, utbildning och välfärdsberoende

I boken *Ungas framtidsvägar: möjligheter och utmaningar* diskuterar Olofsson och Thoursie hur de sett en dramatisk förändring av ungas villkor i från 1990-talets början och framåt. Andelen förvärvsarbetande yngre är mycket lägre än innan 1990-talets början. Unga under tjugo år som har ett heltidsarbete är väldigt sällsynt och näst intill obefintlig. Unga i åldrarna tjugo till tjugofyra år som är sysselsatta har sjunkit i antal med cirka tjugo procentenheter⁹. Olofsson menar på att man kan se att ungdomar som väljer att studera eller studerar för att de inte kommer ut på arbetsmarknaden har ökat kraftigt. Ungdomars arbetslöshet har i stort sett alltid varit högre än för medelålders och de äldre men detta mönster har ökat dramatiskt¹⁰. Olofsson menar också att det skett en expansion när det gäller utbildning här i Sverige så har arbetarklassens ungdomar en underrepresenterad andel vad gäller högre utbildningar. De riskerar att i högre utsträckning än medelklassungdomar att bli marginaliserade från arbetsmarknaden¹¹.

Samhällsförändring och ungdomar i gråzonen under 1990-talet

Utifrån boken *Varken ung eller vuxen*¹² talar författarna Nihad Burnar och Mats Trondman om att samhällsutvecklingen under 1990-talet har oroat många. I boken beskrivs ett projekt som har genomförts av *Folksams sociala råd*. Det är ett kontakt- och debattforum för Kooperationen och andra folkrörelser i Sverige. Deras uppgift handlar om att initiera och

---

⁹ Olofsson et al (2007). Sida 7

¹⁰ Ibid. Sida 7

¹¹ Ibid. Sida 8

¹² Burnar, Nihad & Trondman, Mats (2001): *Varken ung eller vuxen*. Stockholm: Atlas.

verka stödjande i forskning, opinionsbildning och förändringsarbete i förebyggande syfte, bland annat kring frågor av social och ekonomisk karaktär. Rådet uppmärksammade de ökade klyftorna i det svenska samhället under 1990-talet vilket drabbat ungdomsgruppen hårdare än andra målgrupper. *Folksams sociala råd* inledde då ett projekt vid namnet *Ungdomar i gråzonen*. Med *gråzon* definerades ungdomar som ”*ungdomar utan uppenbara problem, såsom drogmissbruk och kriminalitet, men som har det svårare att hävda sig i det alltmer hårdnande samhällsklimatet*” och därav ”*upplever sig obehövda på arbetsmarknaden och ohörda i samhällets etablerade sociala strukturer*”¹³.

Forskningsprojektet la sitt fokus på ungdomar i åldrarna sju till tjugofyra år. Projektet *Ungdomar i gråzonen* inbegriper de ungdomar som till följd av 1990-talets sociala och ekonomiska strukturförändringar i Sverige riskerar att hamna i olika marginaliseringsprocesser, såsom ekonomiska, sociala, kulturella, relationella, fysiologiska, existentiella och av politiskt utanförskap. Det handlar närmare bestämt om ungdomar vars grundförutsättningar, livsvillkor, tillitsstruktur och den samhälleliga grunden för ett medborgarskap kommit att omkullkastas de samhälleliga förändringarna. Dessa förändringar har lett till konsekvenser för ungdomars livsvillkor, tilliten till samhället i stort, dem själva och hur de ser på sina egna livschanser i framtiden¹⁴.

Resultatet från forskningsprojektet har påvisat att en utsatt grupp i samhället är arbetarklassungdomar och deras föräldrars livsvillkor under 1990-talet. Vilket har kommit att innebära försämrade möjligheter när det gäller materiell standard, ökad ojämlikhet, arbete, utbildning, ekonomi, hälsa, fritids- och kulturmönster och politik. Det har även fått försämrade resurser att kunna påverka och förändra existerande livsvillkor¹⁵. Ur detta perspektiv har man även funnit att de individer i samhället som har det sämst ekonomiskt och socialt, och som under denna period fått sina livsvillkor försämrade är också de som tenderar att må allt sämre¹⁶. Det har visat sig att föräldrars livsvillkor starkt präglar barns mående och hälsa. De föräldrar som besitter betydligt fler resurser och vars livsvillkor är mer stabilt även har bättre förutsättningar att vägleda sina barn genom en förlängd ungdomstid. Tvärtom är det

---

¹³ Burnar, N., et al (2001): Sida 13

¹⁴ Ibid. Sida 13

¹⁵ Ibid. Sida 120

¹⁶ Ibid. Sida 95-96

för föräldrar vars faktiska och upplevda livsvillkor är försämrade, och därav i större utsträckning inte har kraft att stötta sina barns psykosociala utveckling. Under 1990-talet har en tendens till att fler barn mått allt sämre socialt och psykiskt, kunnat urskiljas. Samtidigt som denna trend ökat under 1990-talet, kan man även se en minskning av resurser för stöd inom det här området¹⁷.

Psykisk ohälsa hos unga

Yvonne Forsell och Christina Dalman är författare till rapporten *Psykisk ohälsa hos unga*. Rapportens syfte var att mäta tillförlitligheten av gjorda studier om psykisk ohälsa. De visar på att den psykiska ohälsan har ökat och främst hos unga vuxna än hos äldre. Stämmer det och vad beror ökningen på var rapportens syfte¹⁸.

Forsell och Dalman gör en diskussion kring vilka riskfaktorer som finns för att utveckla psykisk ohälsa. Faktorer som kön, genetisk sårbarhet och hjärnskador, uppväxtförhållanden, relationen och socialt stöd till sina föräldrar, vänner eller annan relation, typ av bostadsområde, familjens ekonomi. Rapporten visar på en koppling mellan ungas psykiska ohälsa, arbete och bostad. Kroppslig sjukdom och negativa livshändelser i form av exempelvis dödsfall i familjen påverkar negativt och kan leda till en långvarigare psykisk ohälsa¹⁹. Det är inte sällan som dessa riskfaktorer samspelar med varandra.

Risk-, frisk- och skyddsfaktorer

Astrid Altschul Junesjö tar upp i sin FoU-rapport *Psykisk hälsa – ohälsa en mångtydig bild* om risk-, frisk- och skyddsfaktorer som en del av att förstå hur vissa individer utvecklar en sårbarhet medan andra hittar strategier för att hantera de svårigheter det ställs inför²⁰. Det ger en större förståelse för utvecklandet av psykisk (o)hälsa samt hur man kan upptäcka och förebygga. Riskfaktorer är faktorer som syftar till att det kan finnas en ökad risk för en negativ utveckling ska ske. En riskfaktor är en signal om en ökad risk men säger inget om orsaken till hur den ökade risken uppstod²¹. Friskfaktorer är det som främjar en god

---

¹⁷ Ibid. Sida 95-96

¹⁸ Forsell, Y. et al (2004): Sida. 1-2

¹⁹ Ibid. Sida 4-6

²⁰ Altschul Junesjö, Astrid (1999): *Psykisk hälsa-ohälsa: en mångtydig bild*. Sida 39-40

²¹ Ibid. Sida. 39

utveckling av den psykiska hälsan. Skyddsfaktorer beskrivs som de faktorer som har en skyddande och positiv effekt när det föreligger en risk för en negativ utveckling²².

Altschul Junesjö menar, för att kunna förstå hälsa och ohälsa hos unga måste man se det ur både ett helhet och utvecklingsperspektiv. Utvecklingsperspektivet syftar till den sårbarhet eller motståndskraft en individ har är avgörande i vilken utvecklingsfas hon befinner sig i. Barndom och ungdom är perioder i livet där utveckling och förändring sker snabbare än senare i livet, vilket skapar en sårbarhet hos barnet eller ungdomen²³. Med ett helhetsperspektiv, menar Altschul Junesjö, att det handlar om att se barnet eller ungdomens känslor, reaktioner och beteende utifrån flera faktorer som påverkar varandra. De biologiska, psykologiska och den sociala omgivningen för hur en individ kommer reagera på en viss händelse. Det finns att hämta hos individen själv och hennes resurser samt i individens närmiljö, där familj och nätverk har en stor betydande roll. Genom att vidga helhetsperspektivet ytterligare för att beskriva den psykiska ohälsan är att lyfta fram samhällsförändringar i förändrat arbetsliv, urbanisering, det sociala nätverket, upplevelsen av mening och sammanhang. Barnet eller ungdomen måste ses som en socialt aktiv varelse som påverkar och skapar i sin omgivning²⁴.

Folkhälsorapport 2009

Folkhälsorapporten 2009 är en nationell rapport som syftar till att ge en översiktlig beskrivning av hälsotillståndet hos den svenska befolkningen samt hur hälsan påverkats av levnads- och omgivningsvanor²⁵.

Rapportens resultat visar att hälsan har förbättrats, som avspeglas i den ökade livslängden bland befolkningen. Men rapporten visar också på en ogynnsam utveckling av det psykiska välbefinnandet i alla åldrar förutom de äldsta. Anledningen kan tänkas bero på den ekonomiska krisen som drabbade Sverige under 1990-talet. Det psykiska välbefinnandet förbättrades dock under 2000-talet hos övriga befolkningsgrupper förutom hos ungdomarna²⁶.

---

²² Ibid. Sida. 39

²³ Ibid. Sida. 41

²⁴ Ibid. Sida. 40-41

²⁵ Socialstyrelsen (2009): *"Ungdomar" ur Folkhälsorapport 2009*. Västerås: Edita Västra Aros. Sida 3

²⁶ Folkhälsorapport 2009 (2009): Sida 15

Rapporten belyser ungdomar mellan sexton till tjugofyra år och deras hälsoutveckling. Det framkommer att ungdomars hälsa och välbefinnande under de senaste tjugo åren har försämrats markant med nio procent år 1989 till trettio procent år 2005. Ökningen gäller främst kvinnor. Vanligt förekommande psykiska besvär är oro och ångslan, ångest, nedstämdhet, anspänningar och värk samt trötthet och sömnbesvär. Ökningen gäller även antalet ungdomar som vårdas på sjukhus på grund av depression och ångest tillstånd, vilket har fyrdubblats sen år 1997 fram till år 2007, hos båda könen. En ökning av psykosociala påfrestningar och stressrelaterad besvär som fysisk värk i nacke och skuldror har ökat markant sedan 1980 talet²⁷.

Alkohol och narkotika är också vanligt förekommande i åldersgruppen sexton till tjugofyra år. Bland flickor och pojkar i åldern femton till sexton år minskades konsumtionen från mitten av 1990 talet. Den har dock ökat hos äldre ungdomar och fortsatt ökat in på 2000 talet. Konsekvenser i form av sjukhusvård på grund av alkoholförgiftning, olyckor och dödsolyckor som orsakats av alkohol och narkotika har ökat²⁸.

Rapporten visar även att den försämrade psykiska hälsan har ökat oavsett hur ungdomarnas familjeförhållande, arbetsmarknadsstatus, födelseland, föräldrarnas socioekonomi med mera har sett ut. En intressant fördelning av de psykiska besvären var dock bland sexton till nittonåringar där ångslan, oro eller ångest var betydligt vanligare hos de ungdomar som varken studerar eller arbetar, men det är en relativt liten grupp i jämförelse med de som studerar i samma ålder²⁹.

Rapporten anser det vara oklart varför ungdomars psykiska ohälsa har ökat men lyfter fram ungdomars förändrade livsvillkor som en anledning. Rapporten menar att ungdomar idag har sämre möjligheter att ta sig in på arbetsmarknaden, det vill säga att skaffa sig ett tillsvidare arbete efter avslutad gymnasieutbildning. Allt fler ungdomar tvingas då till högre studier trots att de egentligen vill arbeta. Det förekommer även en stor andel ungdomar som inte har en

---

²⁷ Ibid. Sida 79

²⁸ Ibid. Sida 69

²⁹ Ibid. Sida 70

sysselsättning överhuvudtaget i jämförelse med 20 år sedan då det var vanligt med hemarbetande och värnpliktiga³⁰.

Ungdomar, stress och psykisk ohälsa (2006:77)

Anledningen till den här utredningens uppkomst var av ett regeringsbeslut som togs den 19 maj 2005. Då beslöts att en särskild utredning måste göras för att utreda och analysera ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser på den psykiska hälsan. Syftet var att söka förståelse av uppkomsten av vad som orsakar stress hos ungdomar och föreslå metoder och tillvägagångssätt för att motverka stress³¹. Det framkommer i utredningen att ungdomar mår bra, men under de senaste tio till tjugo åren visar att ungdomar är allt mer nedstämda, oroliga, har svårt att sova och har värk. Dessa symtom är tecken på stress och som kan leda till psykisk ohälsa³². Empiriska undersökningar om synen på stress bland 700 ungdomar från en liten, mellan och stor tätort ligger till grund för utredningen. Resultat av undersökningarna var att det flesta ungdomarna trodde att det fanns en högre stress i en större tätort samt att desto äldre man var desto mer stress kände man. De flesta av ungdomarna framhöll de prestationssamhälle vi lever i som en stor generator till stress där bland annat valfriheten skapar stress. Trots det så önskade ingen av ungdomarna att det skulle ändras. Ungdomarna tog även upp media och reklam som orsak till stress³³.

Det fanns en skillnad mellan elever som gick ett yrkesförberedande och ett teoretiskt program gällande stress. Elever på de yrkesförberedande programmen kände mer stressen av svårigheten att komma ut i arbetslivet medans elever på de teoretiska programmen själva ställde höga krav på sig gällande betygen. Båda grupperna upplevde dock stress som var relaterat till skolan som en stor faktor till ungdomars psykiska välbefinnande³⁴.

Utredningen beskriver faktorer, eller troliga förklaringar till den ökade psykiska ohälsan bland ungdomar. Dessa faktorer är knutna till de offentliga, till det privata och fritiden samt individen. En tydlig faktor knuten till det offentliga är ungdomars möjligheter till förvärvsarbete som har försämrats drastiskt sedan 1990-talskrisen då ett flertal arbetstillfällen

---

³⁰ Folkhälsorapport 2009 (2009): Sida 70

³¹ SOU 2006:77 (2006): *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa*. Sida 3.

³² Ibid. Sida 13

³³ Ibid. Sida 16

³⁴ Ibid. Sida 16

försvann. Det finns en självklar koppling mellan ungdomars psykiska ohälsa och arbete³⁵. Faktorer kopplade till det privata och fritiden har utvecklats i en god riktning. Skilsmässor är i stort sett oförändrad och kontakten mellan ungdomar och föräldrar är god. Dagens ungdomar har mer vänner och är sällan ensamma, vilket kan tänkas bero på möjligheten att vara uppkopplad via mobiltelefoner och internet³⁶. Negativa trender som en ökad alkohol- och drogkonsumtion är faktorer som har betydelse. Individfaktorer menas med individens egen förmåga att hantera de svårigheter hon möter som en avgörande faktor om hon upplever stress eller psykiska påfrestningar. En god kognitiv förmåga leder till en minskning av beteendeproblem, inåtvända psykiska problem som oro, ångest och depression samt färre självmord. Utvecklandet av emotionell kompetens i form att hantera, uppfatta och tolka sina känslor hjälper ungdomar att hantera motgångar eller svårigheter på ett bättre sätt. Vilket stärker ungdomens självkänsla³⁷. Utredningen lyfter även fram en ökad differentiering och individualisering i och med det moderna samhällets framväxt, som en förklaring till den ökade stressen. Med en ökad differentiering blir individens tillvaro mer oförutsägbar med otydliga roller. De nya möjligheter som har öppnats ställer mer krav på ungdomarna att välja det liv de vill leva och förmågan att hantera den öppna situationen har inte ökat i samma takt som de nya möjligheterna³⁸.

BRIS rapport 2009 – Barn är oslagbara

BRIS – Barnens rätt i samhället tog emot 4377 kontakter under 2009 från barn och ungdomar som på något sätt visade upp psykisk ohälsa. Ut av dessa kontakter har 197 specialgranskats. Ulla Jensen skriver i BRIS rapporten 2009³⁹ - *Barn är oslagbara* i kapitlet *Orimliga krav skadar självkänslan*. Jensen skriver om de kontakter som tagits av barn och ungdomar som inte längre orkar med stressen i skolan, de är snuddna på att bli utbrända. Kravet att alltid ligga på topp, inte bara med sina betyg utan även när det gäller utseende, kropp, fritid och sociala relationer, sex och självförtroende. Jensen menar att ungdomstiden är tillräckligt jobbig ändå, med att finna sin identitet, psykologiska och kroppsliga förändringar. Att inte duga är särskilt känsligt för tonåringar, då de lättare tar till sig det. Det framkommer även i rapporten att

---

³⁵ SOU 2006:77 (2006): Sida 17

³⁶ Ibid. Sida 17

³⁷ Ibid. Sida 18-19

³⁸ Ibid. Sida 20

³⁹ BRIS-rapport 2009 (2009): *Barn är oslagbara "Orimliga krav skadar självkänslan"*.

eleverna heller inte vågar berätta för sina föräldrar eller lärare, för då upplever de att glansen eller masken om att vara lyckad faller av⁴⁰.

---

⁴⁰ BRIS rapport 2009 (2009): Sida 34

Teoretisk referensram

I detta avsnitt presenteras den teoretiska referensram som vi valt att använda för att ge en större förståelse för vårt problemområde.

Anthony Giddens talar om det senmoderna- eller högmoderna samhället med vilket vi avser att få en förståelse för vad som menas med dagens ungdomskultur, och vilka utmaningar dagens ungdomar står inför. Vi ser att vi utifrån hans resonemang kan få en fördjupad förståelse för hur det senmoderna samhällets förändringar påverkar dagens ungdomskultur och dess konsekvenser för den enskilda ungdomen, i form av psykisk ohälsa. Giddens menar att moderniteten är en slags *riskkultur*. Med det menar han *inte* att riskerna i samhället ökat utan snarare att innehållet har förändrats, vilket innebär att det idag finns ett ökat informationsflöde som tidigare generationer inte behövde konfronteras med. Media har här en central roll i detta sammanhang. Det handlar om en ökad kunskap inom allt fler områden som även griper in i den enskilda individens vardagsliv, oavsett avstånd⁴¹. Vi har valt att utgå ifrån två faktorer som Giddens menar har betydelse för modernitetens dynamik. Han menar att dessa faktorer är ingående element, och som skiljer det moderna samhället från tidigare, nämligen *urbäddningsmekanismer* och *institutionell reflexivitet*⁴².

Modernitetens dynamik och expertsystem

Den första faktorn som speglar modernitetens dynamik är de så kallade *urbäddningsmekanismerna*⁴³. Dessa urbäddningsmekanismer är centrala för vår tids moderna institutioners karaktär och betydelse. Med urbäddningsmekanismer menar Giddens att våra sociala relationer lyfts ur sitt lokala sammanhang och förblir aktiva oberoende av avståndet, i relation till tidsrummet. Man kan säga att det finns ett obegränsat avstånd i vår tids moderna samhällsrum, och avståndet sträcker sig upp till den globala nivån. Giddens talar om *expertsystem* som omger samhället och den enskilda individen. Dess relation till tid och rum kan ses utifrån de tekniska kunskaper som används och som är oberoende av dem som faktiskt använder det ifråga. Dessa tekniska system omger i princip alla områden av det sociala livet. Expertsystemen är inte begränsade till den tekniska kunskapens område utan tar

---

⁴¹ Giddens, A. Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken. 1999. Daidalos AB, Göteborg. Sida 12.

⁴² Ibid. Sida 31

⁴³ Ibid. Sida 27

även sin utgångspunkt i sociala relationer och individers privata sfär, som medicinsk- och terapeutisk rådgivning, huruvida vi väljer det som vi äter, färdas i från och till arbetet och så vidare. Vi är där med ständigt omgivna av olika former av expertis⁴⁴. Giddens menar vidare att *tillit* är av central betydelse i relation till expertsystemen⁴⁵. Han menar att tilliten ger våra handlingar en viss riktning i vår vardag och de beslut som vi ständigt tar. I ett samhälle som blir allt mer komplext och där ny kunskap genomsyrar en stor del av våra liv.

Modernitetens dynamik och reflexivitet

Den andra faktorn i modernitetens dynamik handlar om *reflexivitet*, och som kännetecknar de moderna institutionernas dynamik. Giddens menar att det handlar om huruvida det ständiga kunskaps- och informationsflöde som genomsyrar vårt moderna samhälle, är något som tvingar oss att hela tiden göra revideringar så länge ny kunskap tillkommer. Vi förkastar det som inte längre håller i relation till den nya kunskapsmassan. Denna justering påverkar i sin tur individers sociala handlande och materiella relationer. Det påverkar i stort sett hela vår vardag och de beslut vi tar⁴⁶. Den nya kunskapen ger oss en viss trygghetskänsla. Samtidigt, menar Giddens på att denna nya kunskap även för med sig nya risker, som en följd av de urbäddningsmekanismer (expertsystem) som konstituerar dem. Dessa risker, menar Giddens, sträcker sig från lokal upp till global nivå⁴⁷. Med andra ord kan man säga att det ständigt ny tillkomna kunskaps- och informationsflödet som vi matas in med men också använder oss av för att förstå oss på det sociala livets villkor även medför ett konstituerande för- och upprätthållande av de moderna institutionernas förändring och organisering. Med andra ord så medför det att vi i vårt vardagliga liv förhåller oss efter ny kunskap och information som på så vis upprätthåller de moderna institutionernas reflexivitet. Konsekvensen av att det ständigt tillkommer ny kunskap och information, det vill säga, det som kännetecknar modernitetens reflexivitet, även skapar tvivel på vad som faktiskt är säker kunskap. Moderniteten skapar tvivel och blir också ett existentiellt bekymmer för människor och deras vardagsliv⁴⁸. Människor i det moderna samhället står inför fler valmöjligheter, alternativ och strategier som de abstrakta systemen erbjuder, vari individerna ska försöka finna sin egen identitet. Allt fler valmöjligheter skapar tvivel om vad som är rätt eller fel, bra eller dåligt i sitt sökande efter det

---

⁴⁴ Ibid. Sida 28

⁴⁵ Ibid. Sida 28

⁴⁶ Giddens, A. (1999): Sida 30

⁴⁷ Ibid. Sida 30

⁴⁸ Ibid. Sida 30-31

egna jaget. Människors sökande efter sin identitet blir till ett *reflexivt projekt*, ett projekt som är en del i *modernitetens reflexivitet*⁴⁹.

Metod

I detta avsnitt kommer vi att beskriva de i metoddelen ingående delarna och redogöra för vårt val av metod, urval samt redogöra för våra etiska ställningstaganden som vi beaktat i vår undersökning. Vi kommer även att redogöra för reliabilitet (giltigheten) och validitet (tillförlitligheten) samt ge en beskrivning om hur vi bearbetat det datamaterial som vi samlat in till vår undersökning.

Metodval

För att genomföra denna undersökning valde vi bland olika metodalternativ som finns att tillgå när man ska inhämta datamaterial. När det gäller intervjuer som metodval så brukar man skilja mellan kvalitativa intervjuer och kvantitativa intervjuer. När man genomför en kvantitativ intervju så innebär det att frågorna är mer strukturerade. Varje intervju ska genomföras på ett likvärdigt sätt för att datamaterialet sedan ska bygga på jämförbara uppgifter. Det kvantitativa tillvägagångssättet innebär även att antalet analysenheter är tillräckligt många till antalet för att man ska kunna säga någonting om dess generaliserbarhet. Väljer man istället den kvalitativa intervjumetoden så handlar det snarare om intervjuarens egen teknik för att medvetet styra samtalet i rätt riktning framåt. Detta gör man för att uppnå en tillräckligt god förståelse för det specifika området som man vill veta något om⁵⁰.

Det finns flera fördelar med att använda sig av kvalitativa intervjuer framför den kvantitativa metoden, dels så handlar det om att den kvalitativa metoden betonar att det insamlade materialets olika delar kan vara av olika betydelse. Med andra ord, så menar man att kvalitativa intervjuer handlar om att fånga in det centrala i texten. Man ser då mer till de olika delarna än till helheten i texten. Ett annat viktigt skäl till att använda denna metod framför det

---

⁴⁹ Giddens, Anthony (1996): *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur. Sida 118

⁵⁰ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007): *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby: Norstedts Juridik AB. Sida 223

kvantitativa är att det väsentliga i texten som man är ute efter ofta ligger dolt under ytan. För att ta fram det så måste man som analytiker intensivt läsa texten flera gånger⁵¹.

I denna undersökning har vi valt att använda oss utav en kvalitativ metod eftersom vi var intresserade av att lyfta fram hur skolkuratorers ser på relationen mellan ungdomars psykiska ohälsa, dagens ungdomskultur och samhällsförändringar. Vi är medvetna om att datamaterialet från våra respondenter är tredjehands information, därför är vi väl medvetna om att svaren inte på något sätt går att generalisera till hur det faktiskt ser ut utifrån de ungas egen verklighet. Vi anser att det är en plats där ungdomarna formas och vistas större delen av sin tonårsperiod. Där med såg vi oss ändå ha en möjlighet att fånga in viktig information om problematiken ifråga, om vi fick möjlighet att intervjua socionomer som själva vistas i skolmiljön och har daglig kontakt med elever på skolor.

Den kvalitativa forskningen intresserar sig just för att synliggöra hur ett problem gestaltar sig till skillnad från det kvantitativa tillvägagångssättet som handlar om att undersöka hur ofta ett fenomen förekommer⁵². De kvalitativa forskarna vill veta något om hur människor själva uppfattar sin egen verklighet och utgår då ifrån människornas egna vardagserfarenheter för att fånga in hur de faktiskt ser på sin egen värld⁵³. Eftersom vår studie syftar till att lyfta fram skolkuratorernas egna erfarenheter och upplevelser så anser vi att denna metod passar väldigt bra. Vi ville uppnå en djupare förståelse för vad den enskilda individen tycker, tänker och har erfarat. Det möjliggjorde vi genom att använda oss av den kvalitativa metoden.

Urval

Vårt urval var strategiskt eftersom flertalet studier visade på att den psykiska ohälsan hos unga ökat främst i åldrarna sexton till tjugofyra år, så ansåg vi att det var lämpligt att genomföra vår undersökning med skolkuratorer som har hand om elever på gymnasienivå i åldrarna sexton till nitton år. Vårt tillvägagångssätt gällande urvalet var att vi strategiskt valde ut våra gymnasieskolor utifrån de förutsättningar vi hade under uppsatsen gång. Valet av gymnasieskolor kommer av den anledningen att vi båda har anknytning till platserna vilket

---

⁵¹ Ibid. Sida 237

⁵² Esaiasson, P. et al (2007) Sida 284

⁵³ Ibid. Sida 285

skulle underlätta genomförandet av intervjuerna med tanke på kostnader för resor och den tid vi haft till förfogande. När vi fastställt vilka fem skolor som skulle vara med i vår undersökning så kontaktade vi skolkuratorerna på dessa skolor via mail och telefon. Två av skolorna har sin plats i en mindre stad i mellan Sverige. De andra tre skolorna befinner sig i en större stad i mellan Sverige. På en av skolorna har vi intervjuat två kuratorer. Skolorna varierar i storlek och antalet elever som skolkuratoren ansvarar för.

Etiska överväganden

Innan vi genomfört intervjuerna så har samtliga berörda respondenter för vårt uppsatsarbete blivit informerade om vetenskapsrådets etiska principer: *Informationskravet* vilket menas med att respondenterna har blivit informerade om vår uppsats syfte, både muntligt och skriftligt⁵⁴. *Samtyckeskravet* innebär att samtliga respondenter i vår undersökning har rätt att själva bestämma över sin egen medverkan. Det vill säga att, de har rätt att när som helst avsäga sig sitt samtycke till deltagande i uppsatsarbetet. De har även blivit informerade om att de har rätt att när som helst under uppsatsarbetet lägga till och/eller ta bort någonting, om de anser att något de uttalat sig om är felaktigt i det insamlade materialet⁵⁵. Vi har i vår uppsats skickat resultatdelen till alla deltagare för en genomläsning, vilket minimerar risken för missförstånd och feltolkningar. Vid återkoppling från respondenterna angående resultatdelen ansåg ett fåtal att vissa justeringar skulle ske gällande citaten som kunde uppfattas störande. *Konfidentialitetskravet* står för att de uppgifterna om samtliga deltagande respondenter i vår undersökning ska ges största möjliga konfidentialitet och deras personuppgifter förvaras på ett sådant sätt att inga obehöriga kan ta del av dem⁵⁶. *Nyttjandekravet* står för de uppgifter som under intervjuerna insamlas om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål⁵⁷. Det insamlade materialet har under uppsatsen gång förvarats på ett etiskt sätt, samt att materialet efter användandet kommer raderas.

Validitet och reliabilitet

Vad gäller undersökningens validitet, det vill säga, huruvida vi har undersökt det vi avsett att undersöka utifrån vår begreppsmässiga och teoretiska referensram så anser vi att vår validitet,

---

⁵⁴ Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer. Inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Sida 7

⁵⁵ Ibid. Sida 9

⁵⁶ Ibid. Sida 12

⁵⁷ Ibid. Sida 14

utifrån de frågor som vi ställt till våra respondenter, speglar det som vi avsett att undersöka. Med andra ord så har de frågor som vi ställt till våra respondenter gett oss relevanta svar som svarar mot vårt syfte och frågeställningar i den här undersökningen⁵⁸.

Övergripande kan man även säga att kvalitativa undersökningar oftare har högre validitet än kvantitativa undersökningar. Detta beror främst på att det kvalitativa tillvägagångssättet genomförs mer flexibelt. Det möjliggör för intervjuaren att ställa eventuella följdfrågor. Ser man till det kvantitativa tillvägagångssättet så utgår man ofta från standardiserade frågeformulär. Där har man inte lika stor möjlighet att ställa följdfrågor som kan vara av relevans för undersökningen ifråga⁵⁹.

Reliabiliteten i en undersökning syftar till i vilken grad frågorna som man ska använda i sin undersökning är tillförlitliga eller ej⁶⁰. Något som vi anser kan ha påverkat reliabiliteten är intervjuguidens frågor, där vi hade kunnat genomföra en pilotstudie för att säkerställa att våra frågor inte skulle vara tvetydliga eller otydligt formulerade för att minska risken för att missförstånd skulle ske. Detta är vi medvetna om, men vi anser att respondenterna har kunnat svara på frågorna utan större missförstånd. I de fall som respondenterna inte förstod frågan förklarade vi vad vi menade. Utifrån det inhämtade datamaterialet som vi fick fram så är vi medvetna om att materialet ifråga inte är möjligt att kunna generaliseras till övriga skolkuratorers uppfattningar. Vi fick ändå en bra bild av hur skolkuratorer upplever den psykiska ohälsan hos unga idag och hur de ser på dess påverkan av ett föränderligt samhälle.

Material och intervjugenomförande

Vårt tillvägagångssätt för insamlandet av datamaterialet var att vi intervjuade en kurator åt gången. Under samtliga intervjuer förde en av oss anteckningar medans den andra intervjuade respondenten. Vi intervjuade tre respondenter var. Två av intervjuerna tog nästan exakt en halv timme, vilket tidsmässigt var vad vi hade tänkt från början. Resterande av intervjuerna tog mellan 40-50 minuter. Som utgångspunkt och hjälpmedel för intervjuerna använde vi oss

---

⁵⁸ Djurfeldt, Göran, Larsson, Rolf & Stjärnhagen, Ola (2010): *Statistisk verktygslåda: samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur AB. Sida 104

⁵⁹ Ibid. Sida 105

⁶⁰ Ibid. Sida 104

av vår intervjuguide som består av 15 frågor (se bilaga 1). Dessa frågor hade sin utgångspunkt utifrån några bakgrundsfrågor som kön, ålder, utbildning, yrkeserfarenhet samt ansvar för antal elever. Därefter följde några temafrågor om ungas psykiska ohälsa i relation till samhällsförändringar. Intervjuguiden avslutas med en tilläggsfråga där kuratorerna själva fick möjligheten att tillägga någonting som de ansett att vi missat eller något annat som de ansett varit av relevans för undersökningen.

Intervjuerna ägde rum på respektive kurators skola, inne på deras egna arbetsrum. Vi valde att utföra intervjuerna i kuratorernas egen miljö där de känner igen sig för att minska miljöns påverkan på intervjuerna. alla intervjuer spelades in i syfte att i efterhand kunna lyssna och granska resultaten från intervjuerna. Vi är också medvetna om den påverkan som inspelningen kan ha på samtalen och respondenterna, som kan upplevas som störmoment. Situationen kan bli mer spänd. Vi avsatte därför en timme med varje respondent för att innan intervjun lätta upp stämningen genom småprat och berätta lite om oss själva. Efter vårt genomförande av samtliga intervjuer transkriberade vi intervjuerna ordagrant och började sedan tolka materialet. Vi började med att tolka texten i sin helhet och läsa igenom allt flera gånger. I varje intervju så sökte vi sedan efter teman, de delar som gav texten dess poäng. Vi kategoriserade flera delar av texten under dessa teman. Därefter sammanställdes de olika intervjuerna med varandra och undersöktes för att se om det fanns likartade teman eller väsentliga skillnader. Slutligen så gick vi tillbaka till helheten, granskade och började om med proceduren igen tills det inte gick att finna något mer av intresse.

Resultat och Analys

I detta avsnitt kommer vi att framställa och analysera det resultat vi har fått fram av våra intervjuer. Vi har utgått från våra frågeställningar i inledningen och den insamlade informationen har transkriberats och kategoriserats efter teman. Vid citat av respondenterna använder vi oss av figurerade namn. De frågeställningar vi har är följande:

- Vilka är de centrala samhällsfaktorer som påverkar ungdomars psykiska ohälsa?
- Vilka effekter har dessa på ungdomars livsvillkor och deras möjligheter att bli vuxna?

När vi konstruerade intervjuguiden så ville vi ha en bild av hur skolkuratorerna ser på relationen mellan ungdomars psykiska ohälsa och samhällsförändringar. Vår ambition var att visa på faktorer som kan tänkas ha påverkande betydelse för ungdomars psykiska ohälsa utifrån deras förändrande livsvillkor och möjligheter. Dessa teman vi fann vid analysen var följande: *Skolkuratorernas erfarenheter av psykisk ohälsa och deras upplevelser av orsaken bakom, Hur ser skolkuratorerna på ungdomars psykiska ohälsa i relation till samhällets förändringar, Ungdomars möjligheter att bli vuxen.*

Resultat och analys av intervjuerna

I början av samtliga intervjuer började vi med att ställa ett antal bakgrundsfrågor gällande kön, ålder, utbildning, yrkeserfarenhet samt ansvar för antalet elever på sin skola. Av de sex respondenterna som var med i intervjuerna var två från samma skola. Fyra av respondenterna kom från en större i mellan Sverige medan två kom från en mindre stad. Samtliga var kvinnor i en ålder mellan tjugosju och sextiofem år. Samtliga hade en socionomutbildning i grunden och de flesta hade genomgått någon form av vidareutbildning. Det var endast två som hade en mångårig erfarenhet av kuratorsyrket, medan resterande respondenter hade arbetat allt från två månader upp till två år. Samtliga hade dock erfarenhet av arbete med ungdomar i någon form, som bland annat behandlingshem, ungdomsteam, ungdomsmottagning, familjerätt, barnhem, medling. Ansvar för antalet elever varierade självklart mellan den mindre och den större staden. Men ett minimum antal elever var cirka 350 stycken upp till cirka 900 stycken

elever per kurator. Vi är dock medvetna om att de inte träffar alla elever, utan vi ville endast ha en skattning av deras arbetsbelastning när vi tillfrågade antalet elever.

Samtliga skolor förutom en hade program som var inriktade mot både yrkesarbetande och teoretiska program som förberedelse för högre studier. Den skolan som inte hade båda, var inriktad mot endast teoretiska program som samhällsvetenskap och naturvetenskap.

Samtliga skolkuratorer ingick i någon form av elevvårdsteam även om det benämnde uppdraget på olika sätt. Elevvårdsteamet bestod av bland annat rektor, studie- och yrkesvägledare, sjuksköterska samt specialpedagog.

Skolkuratorernas erfarenheter av psykisk ohälsa och deras upplevelser av orsaken bakom

Ett intressant resultat som framkom var att samtliga kuratorer i den stora staden angav dess karaktär och innehåll som beroende av vilken skola frågan relaterades till. På en skola framkom det att de psykiska problemen förekom främst i form av prestationsångest och stress över studierna. Kuratorn Sara på den skolan menade på att den här problematiken kunde relateras till att det är en skola med högpresterande elever och att skolan har betygsintag för sina elever. En annan kurator, Lina som arbetar på två skolor upplever också att problematiken skiljer sig åt mellan skolorna och vilken typ av inriktning. På den studieförberedande skolan förekommer psykisk ohälsa i form av prestationsproblematik.

Det handlar mycket av den bild som vi har här. De flesta här är väldigt högpresterande...Vi har betygsintag på den här skolan...vilket gör att det blir en ganska hög prestationsnivå på elever. Det gör att det är mycket stress (---) Det här att man är stressad, man vet inte hur man ska hinna med allt och man har höga krav på sig själv och så (---) Nej, men jag tror det handlar mycket om det här med ungdomars mål och ambitioner som kan sticka iväg ibland...och att man inte riktigt ser att man måste begränsa sig. Men det är väl den här rådande trenden i samhället, att man gärna inte vill, det handlar mycket om att fokusera på sig själv och hävda sig själv. (Sara)

Prestation...där har man en hel del...där har man en annan problematik. (---) Och sen har vi dem här eleverna som är för ambitiösa. (Lina)

Här kan vi se att Sara beskrivning av vad som kan vara en orsak till den psykiska ohälsan bland ungdomarna ofta är skolrelaterad och kopplad till ungdomars egna krav och ambitioner vilket är en källa till stress. Saras resonemang kan kopplas vidare till SOU rapporten

(2006:77) *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa*⁶¹ som presenteras i avsnittet om *tidigare forskning*. I rapporten framkommer av den empiriska undersökning bland 700 ungdomar hur även dem upplever att de psykiska besvären var kopplade till kraven från skolan samt att de upplevde att de lever i ett prestationsamhälle som är en stor generator till stress. Och till detta framhölls även medias roll och dess betydelse för det psykiska välbefinnandet⁶².

Det framkommer även i utredningen att det fanns en skillnad mellan ungdomar som gick på ett yrkesförberedande program och ett studieförberedande program. De ungdomar som gick på ett yrkesförberedande upplevde en stress för svårigheten att komma ut i arbetslivet, medan ungdomarna på det studieförberedande kände stress och hade för höga krav på sig själva⁶³. Vilket också överensstämmer med Sara referat i citatet ovan. Hon menar att hennes skola förmedlar en bild av högpresterande elever då skolan har både betygsintag och endast studieförberedande och teoretiska program.

På en annan skola i samma kommun där kuratorerna Stina och Hanna arbetar kunde man även urskilja hur problematiken skilde sig i beroende på vilken typ av skola det var. Stina och Hanna arbetar på en arbetarskola med både yrkes- och studieförberedande program. Hanna förmedlar även hon, som Sara en bild av sin skola. Hon menar att skolan sticker ut lite mer än övriga skolor i staden på grund av dem har en mer överrepresentation av diagnoser som ADHD, dyxselexi och aspergers som ger sig i uttryck i skolproblem. Men även Hanna uttrycker att de sitter med prestationsångest, men att det inte lika mycket förekommande på deras skola

Jaa...bland mina elever skulle jag säga att det är, att det finns hemifrån saker som inte är så bra. Kanske en pappa eller mamma som dricker eller, (---) Men annars sitter jag med en del depressioner kanske, eller åt det hållet...en del har fått diagnoser (...) Men det är ju min, våran skola verkar sticka ut lite och så, och då jämför man ibland med, man träffar sina kuratorskollegor och man jämför lite problematik och så sitter andra skolor med kanske mer prestationsångest, duktiga elever som det blir lite mycket för. De här stora skolorna som är lite finare... så, så det kan man ju höra att det skiljer sig åt... vi sitter med prestationsångest också, men där sticker det ju ut mer, (---) Och så förstås att, att det är mera diagnoser på ungdomar, som ADHD, ADD som tar sig i uttryck i skolproblem, och om det är att diagnoserna sätts och det upptäcks mer, eller om det alltid har

---

⁶¹ SOU 2006:77 (2006).

⁶² SOU 2006:77 (2006): Sida 16

⁶³ Ibid. Sida 17

funnits...och det vet ju inte jag, och det kanske ingen vet...och det är ju mycket här. Det finns mycket diagnoser, det finns många som har ADHD, dyslexi, aspergers. (Hanna)

Den andra kuratorn Stina uppgav att hon kommer i kontakt med mer social problematik såsom missbruk, psykisk ohälsa bland föräldrar och arbetslöshet hos föräldrarna. Hon menar att dessa problem kan påverka ungdomarnas psykiska hälsa negativt.

Den här är en arbetarskola, här sitter vi med mycket sociala problem skulle jag säga...mycket socionomjobb skulle jag säga...det mycket missbruk, mycket missbrukande föräldrar till exempel. (---) det är mycket missbruk hemma som gör att de här ungdomarna kommer med mycket i bagaget...mycket missbruk i kombinerat med psykisk ohälsa hos deras föräldrar. Jag tycker att det är en stor andel av de vi träffar just nu har föräldrar som är arbetslös, vilket givetvis påverkar barnens, elevernas psykiska hälsa.(...) (Stina)

Detta resonemang Stina framför kan vi koppla till Forsell och Dalman som presenteras i avsnittet *tidigare forskning*. Där de för en diskussion kring vilka riskfaktorer som finns för att utveckla psykisk ohälsa. De menar att faktorer som uppväxtförhållanden, relationen till sin närmaste omgivning samt familjens ekonomi kan påverkande effekt på ungdomars hälsa. Författarna menar att det inte är sällan som dessa riskfaktorer samspelar med varandra⁶⁴. Vi kan även göra en koppling till Altschul Junesjö som vi presenterar i avsnittet om *teoretisk referensram*. Hon för där ett resonemang om den livsfas som barn och ungdomar befinner sig i är en period i livet där utveckling och förändring sker snabbare och där dem är mer sårbar än andra perioder i livet. Altschul Junesjö menar att ungdomar blir påverkad av deras biologiska, psykologiska och sociala omgivning vilket har en betydande roll för deras utveckling och hälsa⁶⁵.

Vi fann två likheter mellan två av kuratorerna Lina och Karina som framhöll osäkerheten hos ungdomar som en bakomliggande faktor till psykisk ohälsa. Lina uppger att hon även har kommit i kontakt med ångest, depression, stress och paniksyndrom. Såhär säger Lina och Karina om osäkerheten:

---

⁶⁴ Forsell, Y. et al (2004): Sida 4-6

⁶⁵ Altschul Junesjö, A. (1999): Sida 39-41

Den vanligaste är väl en osäkerhet som gått över styr...ångest som definieras av eleverna. Inte något som är fastställt...utan ångest, depression, stress. Sen har jag kommit i kontakt med paniksyndrom och så vidare (---) sen är det mycket hemförhållanden som spelar in. (Lina)

Men jag tycker att här är det mera personen, eleven, osäkerheten. Osäkerheten, hur ska jag vara, duger jag...tjejer asså. Killar också (---) Så det har mycket att göra med den lilla individen. (Karina)

Det resonemang som Karina och Lina för fram om ungdomars osäkerhet som en faktor till psykisk ohälsa kan vi koppla till Giddens modernitetsteori. Giddens menar att det moderna samhället är en slags riskkultur, och med det menar han inte att riskerna i samhället har ökat utan att det är innehållet som har förändrats, något som Giddens menar att tidigare generationer inte har behövts konfronteras med. Begreppet tillit har här en central betydelse och med det menar han att människors tillit till de olika expertsystemens dirketiv om vad som är rätt eller fel, bra eller dåligt påverkar vilka val och handlingar människor gör. En brist i tilliten hos människan och till dess expertsystem kan komma att skapa osäkerhet, vilket kan få konsekvenser för den enskilda ungdomen, i detta fall i form av psykisk ohälsa.

Ann som är kurator i en liten stad i mellan Sverige menade på att hon har kommit i kontakt med det mesta.

Mm...ja, om man säger så här, jaa...här kommer man i kontakt med precis allting, dem som mår riktigt dåligt, deprimerade som behöver hänvisas vidare, som behöver en behandling, som har ångest och som har fobier eller har en, en, diagnoser om man ska prata om...så där riktigt alltså...ätstörningar, självdestruktivt beteende (...)
(Ann)

Hur ser skolkuratorerna på ungdomars psykiska ohälsa i relation till samhällets förändringar

Samtliga skolkuratorer i intervjustudien ansåg att ungdomar idag ställs inför för mycket krav och val för att de ska klara av att hantera stressen. Ungdomar ska idag lyckas med allt från sitt utseende, karriär, flytta och helst hinna resa runt jorden tre gånger. Ungdomar vet aldrig om det har valt rätt då det finns för många vägar att välja. Flertalet av skolkuratorerna menar också att det i dagens samhälle kretsar kring den lilla individen till skillnad från det förmoderna samhället där individerna mer bestod av ett kollektiv.

Samtliga respondenter relaterade till krav och val, men vi kommer här endast referera till fyra av dem. Respondenterna relaterade till sin egen gymnasietid när de skulle svara på frågan om centrala händelser/förändringar i samhället som påverkat ungdomars psykiska hälsa. De upplevde att dagens skola var annorlunda på många sätt i jämförelse med sin egen skoltid. De upplevde dels att dagens ungdomar inte behöver ta beslut eller har den inställningen att allt går att lösa eller att någon annan gör det åt dem. Detta menar Stina och Hanna har en negativ effekt på ungdomars psykiska hälsa då det leder till uppgivenhet. Så här säger Stina om nittiotalisterna:

Nittiotalisterna som går nu, de är ju att dem aldrig behöver ta ett beslut (---) I deras värld så kan jag se skillnaden att allt går att lösa.. Du behöver aldrig stå fast vid någonting, allting och nån annan kan alltid lösa det... (Stina)

Stina menar att ungdomarna aldrig behöver ta konsekvenserna för sina beslut och det skapar en förvirring samt att det alltid är ungdomens fel i slutändan om beslutet blev fel. Hanna talar om generationsskiftningar som en faktor till ungdomars psykiska ohälsa. Hon menar att det vuxit fram en annan syn på samhället bland dagens ungdomar. En historisk länk som har försvunnit. Hanna upplever att man "sopar mattan" lite för mycket och de blir bortskämda inför den öppna inställningen att allt går att lösa. Mycket tas för givet och ungdomarna ställer mer krav än vad de gjorde förut. Även Stina tar upp generationsskiftningar som en central del:

Dem hamnar i en generation som ska vara lillgamla och göra allting, men också i en generation som ska få allt serverat.. (Stina)

Karina tog upp samhällsutvecklingen överlag som en central händelse. Hon menar att samhället har utvecklats från att vara tillsammans, de kollektiva till att bara handla om den enskilda individen. Karina tar även upp hur mycket skolan har förändrat när det gäller politik och styrning av skolorna. Förut låg skolansvaret hos staten, men idag är det kommunerna som styr och ekonomin har fått en större plats vilket Karina menar påverkar hur skolans verksamhet ser ut. Personal som dras ned påverkar ju direkt hur eleverna mår på skolan.

Från att vara en grupp, från att ha med varandra att göra (...) så är det bara individen som är viktig. Och det har inte med eleverna att göra, det har med samhällsutvecklingen att göra.. (Karina)

Lina upplever att dagens samhälle skiljer sig från förr genom att det ställs mer krav på ungdomarna idag, som också är ett tryck från samhället och främst media, som har stort inflytande:

Det är ju kraven, medias... jag med medias större inflytande.. kraven på både utseende, karriär, välmående... den sociala biten, hobbies. Det har blivit.. och mycket mer krav helt enkelt på hur man ska vara och vad man ska hinna med allt på bara en liten, liten tid.. (Lina)

De fyra ovanstående resonemangen som Stina, Hanna, Karina och Lina för om samhällets påverkan på skolverksamheten och ungdomarna kan vi koppla till litteraturen som presenteras i avsnittet *tidigare forskning*. I SOU utredningen, (2006:77) *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa*, diskuteras hur dagens moderna samhälle idag har blivit mer individualiserat och differentierat. I och med den ökade differentieringen blir en individs tillvaro mer oförutsägbar där rollerna blir allt mer otydliga. En av förklaringarna är att ungas förväntningar har ökat snabbare än de faktiska livsmöjligheterna⁶⁶. De nya möjligheter som har öppnats ställer mer krav på ungdomarna att välja det liv de vill leva, och förmågan att hantera den öppna situationen har inte ökat i samma takt som de nya möjligheterna⁶⁷. Det framkommer även i Ulla Jensens kapitel *Krav skadar självkänslan* i BRIS-rapporten *Barn är oslagbara*. Jensen skriver om 197 specialgranskade fall där ungdomarna upplevt så mycket stress så att de är snudden på att bli utbrända. Kravet att ligga på topp gällande utseende, kropp, fritid, sociala relationer, sex och självförtroende är mycket för ungdomar som redan befinner sig i en ålder med redan kroppsliga och psykologiska förändringar, och sökandet efter sin identitet⁶⁸.

Ann och Sara lägger stor vikt vid förändringen hos föräldrarna och vuxenvärlden som centrala för ungdomars psykiska ohälsa. Ann menar att samhället har tagit över de vuxnas ansvar över sina barn och ungdomar, där skolan har en central roll i det. Ann talar vidare om att föräldrarna själva blir starkt påverkade av samhällets ”tryck” och att de också förväntas förverkliga sig själva. Vilket kan leda till en försämrad psykisk hälsa hos föräldrarna, som även kan påverka ungdomarna. Sara för ett liknade resonemang när hon ser att ungdomar saknar eller har en bristfällig kontakt till vuxenvärlden. Sara upplever att vuxna idag har generellt mindre tid med sina barn då de jobbar alldeles för mycket, eller så pendlar de och blir

---

⁶⁶ SOU 2006:77 (2006): Sida 20

⁶⁷ SOU 2006:77 (2006): Sida 20

⁶⁸ BRIS rapport (2009): Sida 34

borta större delen av dygnet och inte hinner träffa sina barn. Sara menar att det påverkar ungdomar som är i tonåren negativt, då de behöver sina föräldrar väldigt mycket.

Vi (vuxna) måste vara goda förebilder och vi måste tycka livet är kul (...) vi måste förmedla nått förmedla även om saker och ting är jobbigt. (---) sen är ju vi föräldrar, vi ska också förverkligas vi ska också se snygga ut. (...) Tempot är fort nu, informationen, nej, det finns ju mycket som är jätte bra men livet tickar på fort och det är inte lätt att hitta den balansen. (...) det är inte lätt att vara vuxen, det säger jag inte, men det är viktigt att vara vuxen.. (Ann)

Jag tror att många ungdomar har en ganska bristfällig kontakt med vuxenvärlden (...) Jag kan ändå tänka mig att vuxenvärlden har generellt mindre tid idag...för föräldrar har generellt mindre tid med sina barn... (Sara)

Ann och Saras resonemang om vuxenvärlden och ungdomars bristfälliga kontakt med vuxenvärlden kan kopplas till litteraturen som presenteras i avsnittet *bakgrund*. Där författarna Bunar och Trondman diskuterar kring att föräldrars livsvillkor starkt präglar barns mående och hälsa. De menar även att föräldrar som däremot har betydligt fler resurser och vars livsvillkor är mer stabilt även har bättre förutsättningar att vägleda sina barn genom en förlängd ungdomstid. Tvärtom är det föräldrar vars faktiska och upplevda livsvillkor är försämrade, i större utsträckning inte har kraft att stötta sina barns psykosociala utveckling⁶⁹. För att vidareutveckla Anns resonemang kan vi också se det utifrån Giddens modernitetsteori som presenteras i avsnitt *teoretisk referensram*. Giddens benämner att moderna samhället påverkar alla människor, inte en specifik målgrupp, han menar att ”moderniteten skapar tvivel och blir också ett existentiellt bekymmer för människor och deras vardagsliv”⁷⁰. Han menar att alla påverkas av samhällsförändringarna och där vuxna inte är ett undantag. Giddens talar också om människan som ett ”reflexivt projekt” i det moderna samhället⁷¹. Vi kan se en likhet med Anns uttalande om att föräldrar också ska förverkliga sig själva. De är själva involverade i den reflexiva process som ungdomarna befinner sig i och försöka hitta en balans, dels för sig själva för att kunna förmedla och vara en god förebild till sina ungdomar. Det reflexiva projektet som Giddens talar om, skapar en upptagenhet hos dem som är involverade i det. Vi menar på att förverkliga sig själv kan bli en utdragen process då allt för många signaler och budskap talar om för oss människor hur vi ska leva och vad vi ska hinna med i våra liv. Det

---

⁶⁹ Bunar, N. et al (2001): Sida 13

⁷⁰ Giddens, A. (1999): Sida 30-31

⁷¹ Ibid. Sida 118

skapas en upptagenhet hos den enskilda individen och även hos vuxna. Vi menar på att när vuxna inte kan förmedla eller sätta gränser för vad som är rätt eller fel, bra eller dåligt eftersom de själva är förvirrade över detsamma, så skapar det även en osäkerhet hos unga. De får inte förmedlade ett klart sammanhang från de som förväntas förmedla det. Men vi menar inte på att det enbart ligger på föräldrarnas ansvar att vara en god förebild som sätter tydliga gränser. I grunden så är vi vi alla med och skapar det samhälle vi lever i och det upprätthålls genom att vi inte ifrågasätter de budskap som media och experter sänder ut till oss. Så länge vi accepterar och följer trender, metoder och dieter eller vad det nu kan vara, så är vi delaktiga i att denna process fortgår.

Ann tar även upp att vi idag har bättre kunskap än tidigare, vilket också kan påverka vårt sätt att se problem. Hon menar att det pratas mer om diagnoser idag än tidigare, och hon tror att en stor anledning till detta har att göra just med det ökade kunskapsflödet som idag når oss på allt smidigare sätt. Hon tar upp internet i sammanhanget vad gäller påverkan på ungdomars psykiska hälsa. Hon talar om det som en rådande kultur i det samhälle vi lever i, idag, och hon menar på att det också är en kultur som man lätt kan fastna i, när det gäller Internet. Karina framhåller i sitt resonemang att internet och mobiltelefoner är ett sätt att alltid vara tillgänglig. Hon menar att ungdomarna alltid måste vara uppkopplade och se vad som händer.

(...) jag menar det här bokstavskombinationerna som vi ser i skolvärlden ADHD, det pratade man inte alls om då...men, men idag finns det alla möjliga kombinationer därför att vi får mer kunskap (...) (Ann)

(...)så att det inte lätt att vara ungdom idag heller. Det finns en stor stressfaktor i att alltid vara uppkopplad och tillgänglig. Att ibland bestämma sig för att "stänga av" syns vara så gott som omöjligt för dagens unga (Karina)

Ann och Karinas resonemang kan kopplas till vår *teoretiska referensram*. Giddens talar om just att moderniteten är en slags *riskkultur*. Med det menar han *inte* att riskerna i samhället ökat utan snarare att innehållet har förändrats, vilket innebär att det idag finns ett ökat informationsflöde som tidigare generationer inte behövde konfronteras med. Media har här en central roll i detta sammanhang. Det handlar om en ökad kunskap inom allt fler områden som även griper in i den enskilda individens vardagsliv, oavsett avstånd⁷². I ett samhälle som blir allt mer komplext och ny kunskap genomsyrar en stor del av våra liv så tvingas människan

---

⁷² Giddens, A. (1999): Sida 12

ständigt att gör revideringar, allt eftersom ny kunskap och information tillkommer. Med det menar Giddens att det finns kunskap på livets alla områden som styr människan i val och handlingar. Med andra ord kan man säga att det påverkar det sociala livets villkor⁷³. I Karins resonemang om tillgängligheten genom internet och mobiltelefoner kan man se hur informationsflödet har konsekvenser på den enskilda individen. Hon menar att ungdomarna ständigt måste vara tillgängliga.

Karina tar även upp familjesituationerna som en faktor till ungdomars psykiska ohälsa och den anpassning det innebär att förhålla sig till nya familjemedlemmar. Karina menar att det finns ett flertal olika familjekonstellationer i dagens samhälle:

Alltså, familjesituationen också.. (...) familjebilden förändras.. Man har ju nya mammor och nya pappor å det är ju också någonting som många ska anpassa sig till. Det är ju inte så himla enkelt. (...) Så ska mamma flytta ihop med sin nya kille, som har tre barn och så ska dem bo ihop. Så ska man tycka om allihopa och allt det där va..(-- -) Det tror jag är jätte jobbigt. (---)Man måste liksom anpassa sig och dem gör det. Men alltså det blir liksom lite otryggt (Karina)

Altschul Junesjö för en diskussion kring hur individer utvecklar en sårbarhet medan andra hittar strategier för att hantera de svårigheter som dem ställs inför. Hon menar även att ungdomar är mer sårbara för att de befinner sig i en livsfas där man är mer mottaglig för yttre påfrestningar. Här menar hon också hur närmiljön, familj och nätverk samt ungdomens egna, inneboende resurser spelar in i hur individen kan komma att reagera på en viss händelse. Här måste ungdomen ses som en socialt aktiv varelse, som själv är delaktig i att skapa och påverka sin omgivning. I likhet med det som Karina framhåller i citatet ovan menar hon att det skapar en otrygghet hos ungdomarna, då dem tvingas anpassa sig till de nya familjekonstellationerna. Vi kan även se en koppling till Giddens där han talar om *frikoppling från- eller uttjänning från tidsrummet*⁷⁴. Man kan även uttrycka det som att villkoren för våra sociala relationer ser annorlunda ut idag då möjligheterna för att socialisera inte längre är beroende av rummet på samma sätt som tidigare i det förmoderna samhället⁷⁵. Detta kan vi koppla ihop med vad Karina menar visar sig i nya familjekonstellationer. Det som Karina pratar om är något som kännetecknar en del av det moderna samhället. Vi skulle vilja uttrycka

---

⁷³ Ibid. Sida 30

⁷⁴ Ibid. Sida 32

⁷⁵ Giddens, A. (1999): Sida 31

det som, att det tidigare mer förutsägbara, traditionella samhället som Giddens talar om och där de flesta visste sin roll i samhället, nu mer luckrats upp. Sammanhanget för vem man är eller förväntas vara är inte längre lika självklar. Vi tolkar vidare Giddens resonemang ovan som att, när allt fler möjligheter och val blir en del av människors vardag och sociala relationer desto mer osäkra blir vi på oss själva. Vad som är rätt och fel, bra eller ett dåligt val. Allt fler val kan även ses, enligt oss, som att det skapar större frihet. Men vi menar på att allt för stor frihet även kan skapa förvirring. Vi blir upptagna i oss själva att hitta den rätta vägen i livet eller exempelvis den rätta partnern. Men alla val och nya möjligheter att socialisera gör oss osäkra på om de val vi gjort är det rätta. Det finns inget som hindrar oss från att byta väg i livet och testa en annan, för det finns inga traditionella roller och förväntningar så som i det mer traditionella samhället. Där med kan det, enligt oss, skapas nya konstellationer i det sociala livet på ett helt annat sätt än tidigare.

Ungdomars möjligheter att bli vuxen

Ett annat intressant resultat som framkom av samtliga respondenterna var svårigheten för ungdomarna att bli vuxen i dagens samhälle. Samtidigt som vissa av respondenterna ansåg att de ska växa och bli vuxna fort men att dessa förutsättningar inte finns och att vuxenblivandet därmed blir försenad. De flesta tar upp arbete som en central del av att bli självständig vuxen med eget ansvar. Det är dock något som de flesta upplever att ungdomarna saknar idag. Den trygga tiden i skolan gör ungdomarna mer osäkra när tiden väl börjar ta slut i skolan, och tiden är inne för att ta steget ut i vuxenvärlden. Lina upplever det såhär:

Många ungdomar växer upp för tidigt (...) de är medvetna om hur vuxenvärlden är på något sätt, men ändå inte för den blir lite snedvriden.. (...) att växa upp idag kan vara väldigt svårt. (...) å bli vuxen om man inte får jobb... då blir det svårt att komma nån vart... (Lina)

Ann tycker att man ska höja myndighetsåldern eftersom samhället ser ut som det gör idag och att ungdomarna mår dåligt av det:

Jag brukar säga att jag egentligen önskar att de skulle höja, och det är inte för att vara dum, utan höja myndighetsåldern eftersom det ser ut som det gör nu, för att det är så mycket som är tokigt. För att man tror ju liksom att när man bli myndig så, så har man möjligheter att klara sig, men det har man ju inte.. (Ann)

Stina och Hanna, anser att ungdomar inte är förberedda för vad som händer efter gymnasiet. En del av de ungdomar som Stina mött har inte ens sett arbetslivet i form av exempelvis sommarjobb. Vilket gör det tufft att komma ut på arbetsmarknaden. Hon menar att en del av bli självständig och vuxen är arbeta och känna på ansvar. De upplever att många ungdomar söker till högre studier, dels för att det är svårt att få ett arbete men också för den trygghet med fasta ramar som skolan inger.

så jag tror att, att det svåra är att det blir sån kontrast.. vi fasar aldrig ur ordentligt (...) utan helt plötsligt så är vi vuxna och då ska vi ta ansvar.. (...)och det är ju många som inte vill släppa universitetslivet..(Stina)

Stina tar också upp skillnaden mellan programmen som hon har ansvar för. De yrkesförberedande programmen möts av lite annan verklighet än vad det gör för ungdomarna på estet programmen. Hon upplever att de kommer ut till ingenting:

Dom försöker plugga för att förlänga.. (...) ta ett beslut och just det, att aldrig ta ett beslut gör ju att det blir svårt för dem att bli vuxna tänker jag...(--)) Det blir aldrig skarpt läge och det tror jag gör det jätte svårt.. (Stina)

Karina refererar till en föreläsning med Mats Trondman, om en förlängd ungdomstid när hon ser på ungdomars möjlighet att bli vuxen idag. Hon tar upp ungdomars relation till sina föräldrar och att de är kvar längre idag än vad man var tidigare. Det gör att ungdomarna inte tillåter sig att bli vuxna. Ungdomarna är indirekt mer beroende av sina föräldrar, men hon kan inte svara vad det beror på, men Karina säger såhär:

Ja, det är väl nån slags otrygghet kanske... Men också.. det är inte lätt att få en lägenhet eller.. kanske när man ska flytta hemifrån.. man har inga pengar. Man är beroende av sina föräldrar (...) att det kan bli så att man håller kvar sina föräldrar.. (Karina)

Ett centralt tema i intervjustudien är om ungdomars möjligheter att bli vuxen i dagens samhälle. Det framkommer av samtliga skolkuratorer att ungdomarna ska bli vuxna fort samtidigt som de inte har förutsättningar att bli vuxna i form av möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden och egen bostad. De upplever att många ungdomar söker sig vidare till högre studier, dels för att det är svårt att få ett arbete men också för att de vill ha den här tryggheten som skolan ger. Det överensstämmer med den litteratur som presenteras i avsnittet

definition av begrepp. Där Olofsson diskuterar kring dagens ungdomskultur och hur den är kopplad till en förlängd ungdomstid. Olofsson menar att man är ungdom ända upp till 30 års ålder. Han menar att det ses som positivt men om vi ser till vad förändringen egentligen beror på så finns det en rad andra faktorer bakom, som exempelvis att ungdomar är särskilt utsatta när det gäller möjligheten att komma in på arbetsmarknaden. Vilket enligt Olofsson leder till konsekvenser i form av utestängning och etableringsproblem i arbetslivet. Han menar även att dessa problem leder till psykisk ohälsa och en växande fattigdom hos ungdomsgruppen⁷⁶. Vi kan även koppla till Bunar och Trondman som presenteras i avsnitt *bakgrund*. De skriver i sin bok *Varken ung eller vuxen*⁷⁷ om ungdomars möjligheter i samhället är begränsad. De påvisade att arbetarklassungdomar och deras föräldrars livsvillkor under 1990-talet, kommit att innebära försämrade möjligheter när det gäller materiell standard, ökad ojämlikhet för de individer som är mest utsatta i samhället, vad gäller arbete, utbildning, ekonomi, hälsa, fritids- och kulturmönster och politik⁷⁸.

---

⁷⁶ Olofsson, J. et al (2007): Sida 6

⁷⁷ Burnar, N. et al (2001)

⁷⁸ Burnar, N. et al (2001): Sida 120

Diskussion

I detta avsnitt förs en diskussion om våra reflektioner kring resultatet och diskuterar det i samband med uppsatsens syfte och frågeställningar. Vi kommer även att sätta resultatet i ett vidare perspektiv samt vad som kan ha påverkat uppsatsens resultat.

Resultatdiskussion

Det har varit intressant att fördjupa sig i det här ämnet och vi har fått många intressanta resultat. Uppsatsens syfte var att analysera hur skolkuratorer ser på relationen mellan ungdomars psykiska ohälsa och samhällsförändringar. Vi anser att vårt resultat motsvara vårt syfte och frågeställningar. Vi har reflekterat kring vilka omständigheter som kan ha påverkat uppsatsen. När det gäller resultatet som framkommit gällande samhällsfaktorer så är vi medvetna om att deras svar inte kan generaliseras till vilka faktorer som påverkar ungdomars psykiska hälsa. Vi har endast fått en bild av deras erfarenheter och upplevelser utifrån ett ”skolperspektiv”.

Vi har även funderat kring ålder och erfarenhet som en påverkande faktor. Då flera av våra respondenter är yngre. Vi upplever att de yngre kuratorerna hade andra tankar på de förändringar som sker i samhället, som att lyckas, göra karriär osv. och som påverkar dagens ungdomar och deras psykiska hälsa. Våra egna reflektioner kring detta, tror vi har att göra med att de yngre kuratorerna själva är involverade i förändringarna på ett annat sätt. Med det så menar vi att det kan ligga dem närmare, och att de därför har lättare att relatera till detta. Med detta resonemang menar vi inte att de äldre kuratorerna inte skulle bli påverkade men vi tror att en central aspekt för förståelsen av förändringen av det moderna samhället är ålderna. Där de yngre kuratorerna har ”växt upp” i det moderna samhället och internaliserat.

Ett intressant resultat som vi var oförberedda på att få fram gällande intervjuerna var den stora skillnaden på problematiken mellan de yrkesförberedande och studieförberedande programmen. Det visade sig att den psykiska ohälsan på den studieförberedande skolan mer handlade om prestationsångest och stress. Medan kuratorerna på den yrkesförberedande skolan påpekar att dem mer kommer i kontakt med sociala problem. Vi anser att skillnaden kan bero på att ungdomarna har olika förutsättningar, möjligheter, mål och ambitioner. Vi menar med andra ord att man måste se uppkomsten till psykisk ohälsa ur ett helhetsperspektiv där allt ifrån uppväxtförhållanden, resurser i nätverket och den närmaste omgivningen till

påverkande faktorer på samhällsnivå kan samspela på ett sätt som leder till psykisk ohälsa. Vi menar att riskfaktorer i sig inte behöver leda till ohälsa utan snarare att det är den enskilda individens egen upplevelse och förmåga att hantera svårigheter omkring sig som är en avgörande aspekt i sammanhanget. Men vi anser att bland annat föräldrar och skolan kan hjälpa till och förbereda och ge verktyg till ungdomarna att hantera verkligheten som ser annorlunda ut idag.

Vi vill också visa på ett perspektiv som vi inte har haft anledning att ta upp i uppsatsen då det inte är vårt syfte. Vår uppsats syftade till att belysa de ”negativa” konsekvenser som samhället skapar för ungdomar genom de krav och val som ställs. Utifrån vårt resultat kan vi se att skolkuratorerna upplever att ungdomar idag lever i ett hårdare samhällsklimat. De menar även på att ungdomar idag inte tillåter sig själva att misslyckas samt att de ställs inför många val som de själva inte kan hantera i en tidig ålder. Vi vill poängtera, även om det kan ses motsägelsefullt att alla de val och möjligheter som finns i dagens samhälle inte *alltid* behöver vara negativt. Det finns ett uttryck som säger ”det var bättre förr” men vi kan se, som ändå tillhör ungdomsgenerationen att de möjligheter som finns idag också är stärkande och utvecklande för den enskilda individen.

Vi anser också att psykisk ohälsa är ett viktigt ämne att sprida kunskap om samt att förebygga, inte minst i ungdomsgruppen, men också i befolkningen i övrigt.

Förslag till vidare forskning

Efter det resultat vi fått fram i denna uppsats skulle det vara intressant att se hur ungdomarna själva uppfattar sitt psykiska välbefinnande och vad de ser för möjliga förklaringar till dess uppkomst. De skolor vi har haft med i vår uppsats har ingen speciell lektionsmöjlighet eller arbete kring att rusta upp ungdomarna för reflektion kring strategier för att hantera vuxenblivandet och de krav samhället ställer på dagens ungdomar. Vi vet att en del skolor erbjuder livskunskap som ett forum för dessa typer av frågor. Det skulle vara intressant och se vilken effekt dessa reflektionsmöjligheter har på ungdomars psykiska välbefinnande i ett längre perspektiv.

Referenslista

Tryckta källor

Burnar, Nihad & Trondman, M. (2001): *Varken ung eller vuxen*. Stockholm: Atlas.

Djurfeldt, Göran, Larsson, Rolf & Stjärnhagen, Ola (2010): *Statistisk verktyglåda: samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur AB.

D- Wester, Yvonne (2005): *Socionomen i skolan*. Stockholm: Gothia.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007): *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby: Norstedts Juridik AB.

Forsell, Yvonne & Dalman, Christina (2004): *Psykisk ohälsa hos unga*. Epidemiologiska enheten, centrum för folkhälsa: Edita Ljunglöfs.

Hämtade från

<http://www.folkhalsoguiden.se/upload/Psykisk%20H%C3%A4lsa/Psykisk%20oh%C3%A4lsa%20hos%20unga.pdf> den 18 november 2010.

Forsnäs, Johan, Ganetz, Hillevi & Holmqvist, Tove (1989): *Tecken i tiden: Sju texter om ungdomskultur*. Stockholm: Symposion Bokförlag och tryckeri AB.

Giddens, Anthony (1996): *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.

Giddens, Anthony (1999): *Modernitet och självidentitet: Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos AB.

Jensen, Ulla "Orimliga krav skadar självkänslan" ur BRIS rapport 2009 *Barn är oslagbara*.

Hämtad från http://www.bris.se/upload/Articles/bris_rapport2009_webb.pdf den 18 december 2010.

Junesjö Altschul, Astrid (1999): *Psykisk hälsa – ohälsa: en mångtydig bild. En kunskap och forskningsöversikt användbar för förebyggande arbete bland barn, ungdomar och deras familjer*. Omsorgsverksamhetens FoU-enhet i Stockholm läns landsting: Ormbergs Tryck VSG AB.

Olofsson, Jonas & Thoursie, Anna (2007): *Ungas framtidsvägar: Möjligheter och utmaningar*. Finland: WS Bookwell

SOU 2006:77 (2006): *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa – analyser och förslag till åtgärder*. Stockholm: Edita Sverige AB. Hämtad från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/74/72/ff3f46fd.pdf> den 8 november 2010.

Socialstyrelsen (2009): *”Ungdomar” ur Folkhälsorapport 2009*. Västerås: Edita Västra Aros. Hämtad från http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8495/2009-126-71_200912671.pdf den 16 november 2010.

Skollagen 1985:110, *Kap 14 Skolhälsovården*.

Internetmaterial

Vetenskapsrådet: *Forskningsetiska principer. Inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> den 19 december 2010.

Rönneby kommuns hemsida. Hämtad från <http://www.ronneby.se/publicweb/templates/Page.aspx?id=8118> den 5 januari 2010.

Skollagen 1985:110, *Kap 14 Skolhälsovården*. Hämtad från <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19851100.htm> den 21 december 2010.

Svenska Dagsbladet. Hämtad från http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/existentiellt/valfrihet-kan-bidra-till-psykisk-ohalsa-hos-unga_349976.svd den 26 januari 2011.

Bilaga 1

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

Kön

Utbildning

Ålder

Yrkeserfarenhet

Ansvar för antal elever

Tema frågor

Vad är psykosocial ohälsa för dig?

Hur ser Du på psykosocial ohälsa i din skola/skolan i allmänhet idag? (Hur mår eleverna idag?)

Vilken form av psykosocial ohälsa har Du kommit i kontakt med? Och vad har varit den vanligaste orsaken bakom?

Har Du sett någon förändring gällande inställningen till psykosocial ohälsa bland eleverna?

Hur ser Du på skolans krav i relation till ungas psykosociala ohälsa?

Hur arbetar Du/Ni på Er skola för att förebygga psykosocial ohälsa?

Vilka tror Du har varit centrala händelser/förändringar i samhället som påverkat ungas hälsa? Hur ser Du på skolmiljöns förändring under din tid som yrkesverksam, har den förändrats under tid? (denna fråga är lite beroende av hur länge kuratorn har arbetat inom yrket)

Hur ser de på ungdomskulturen idag? dvs. vilka risker och eller möjligheter ser dem i denna nya ungdomskultur, i relation till hur den påverkar ungdomars psykosociala ohälsa?

Hur ser Du på ungdomars möjlighet att bli vuxen idag?

Avslutande fråga:

Har Du något som du vill tillägga?

Bilaga 2

Hej!

Vi heter Therese Marklund och Linda Eriksson och studerar på socialarbetarprogrammet vid Högskolan Dalarna i Falun. Det är nu dags för oss att skriva examensarbete, 15 högskolepoäng. Vi har valt att i vår C-uppsats undersöka vilka erfarenheter och upplevelser kuratorer som är verksamma på en gymnasieskola har av psykisk ohälsa bland ungdomar, i relation till samhällsförändringar. Vi avser att bland annat undersöka kuratorernas roll i skolan, vilken typ av psykisk ohälsa som ni har kommit i kontakt med. Anledning till vårt val av undersökningsområde ligger främst i vårt intresse av skolkuratorers arbete men också att vi vill få en djupare förståelse deras viktiga arbete.

Information

Vi avser att utföra intervjuer med åtta kuratorer i kommunal verksamhet. Vi vill intervjua Dig på Din skola, deltagandet är naturligtvis frivilligt och det som sägs behandlas konfidentiellt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande. Vi skulle uppskatta om Du har möjlighet att ta Dig tid för detta. Intervjun beräknas ta drygt en halvtimme, men vi önskar att Du har möjlighet att avsätta en timme så vi kan undvika tidsstress. Vi kommer ut till Din arbetsplats. Vi önskar spela in intervjun för att förenkla efterarbetet.

Med vänliga hälsningar

Therese Marklund och Linda Eriksson

Vid frågor var god kontakta oss:

Linda Eriksson

Mobilnummer:

Mail: h07linde@du.se

Therese Marklund

Mobilnummer:

Mail: h07thema@du.se